

A GMO-MENTES MEZŐGAZDASÁG MEGTEREMTÉSÉNEK ÚJABB JOGI ESZKÖZE: A GMO-MENTES TERMÉKEK JELÖLÉSE MAGYARORSZÁGON*

SZILÁGYI JÁNOS EDE** – TÓTH ENIKŐ***

A tanulmány az Alaptörvény GMO-mentes mezőgazdaságra vonatkozó koncepciójával foglalkozik. A magyar döntéshozók – figyelemmel a nemzetközi és uniós jogból eredő kötelezettségekre is – számos szabályt és intézkedést fogadtak el a GMO-mentes mezőgazdaság koncepciójának megvalósítása érdekében. Elsőként a tanulmány a GMO-mentes mezőgazdaság koncepciójának értelmezéséhez nyújt segítséget. Ezt követően a tanulmány sorra veszi mindazon intézkedéseket, amelyeket a koncepció megvalósítása érdekében fogadtak el vagy alkalmaztak. Majd harmadikként a GMO-mentes mezőgazdaság megvalósításának újabb intézkedését mutatja be – nevezetesen az élelmiszerek és takarmányok GMO-mentességének jelölésére vonatkozó magyar előírásokat – más nemzetek jogával összehasonlítva. Végezetül, a tanulmány néhány javaslatot is megfogalmaz egy olyan uniós szintű szabályozás elfogadására, amelynek segítségével egységesíteni lehetne azon országok nemzeti GMO-mentességre utaló jelölési előírásait, ahol létezik már ilyen szabályozás.

Kulcsszavak: kötelező GMO jelölési szabályok, önkéntes GMO jelölési szabályok, GMO-mentesség jelölésének szabályai, EU joga, USA joga, EU tagállamok joga

The article concentrates on the Hungarian constitutional concept concerning GMO-free agriculture. The Hungarian decision-maker has adopted numerous regulations and measures to implement the GMO-free agriculture concept taking into consideration the obligations deriving from international law and EU law. First, the present article interprets the GMO-free agriculture concept stipulated in the Hungarian constitution (in the so-called Fundamental Law). Second, the article enumerates the measures adopted or applied in order to accomplish the concept. Third, the article presents a topical measure of the GMO-free agriculture, namely the adoption of the new national rules concerning GMO-free labelling of food and feed. Finally, the article determines some proposals regarding the adoption of a new EU rule to standardize the different national legislations on GMO-free labelling where these rules exist.

---

* Jelen tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg. A kézirat lezárásának határideje: 2017. III. 31.

** **Dr. habil. Szilágyi János Ede PhD**
egyetemi docens
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Civilisztikai Tudományok Intézete
Agrár- és Munkajogi Intézeti Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
civdrede@uni-miskolc.hu

*** **Tóth Enikő**
joghallgató
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
3515 Miskolc-Egyetemváros
tothenikoyxcv@gmail.com

Keywords: mandatory GMO labelling rules, voluntary GMO labelling standards, GMO-free labelling rules, EU law, USA law, EU Member State's law

Jelen tanulmányban elsődlegesen az ún. *zöld (vagy más néven: mezőgazdasági) géntechnológiai szabályozással* foglalkozunk, méghozzá az Alaptörvény XX. cikkében meghatározott ún. „genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdaság” megteremtése legújabb lépésének – nevezetesen az élelmiszerek és takarmányok GMO-mentességre utaló jelöléséről szóló 61/2016. (IX. 15.) FM rendeletnek – a bemutatásával.¹

A tanulmányban nem térünk ki részleteiben a genetikailag módosított szervezetek (az elterjedt angol nyelvű rövidítéssel: GMO-k) nemzetközi, európai uniós illetve magyar jogi szabályozásának elemzésére, mivel erre vonatkozólag széleskörű nemzetközi illetve magyar jogirodalom áll rendelkezésre.² A tanulmányban

¹ Jelen munka előzményeit képezik a szerzőktől: SZILÁGYI János Ede: A zöld géntechnológiai szabályozás fejlődésének egyes aktuális kérdéseiről. *Miskolci Jogi Szemle*, 6, 2011/2, 36–54; RAISZ, Anikó–SZILÁGYI, János Ede: Development of agricultural law and related fields (environmental law, water law, social law, tax law) in the EU, in countries and in the WTO. *Journal of Agricultural and Environmental Law (továbbiakban: JAEL)*, 7, (2012) 12, 107–148; SZILÁGYI: *Tudományos munkásság áttekintő összefoglalása*. Miskolci Egyetem Habilitációs Füzetek, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2015, 36–38; SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2016. szeptember 29. napján tartott előadás, 1–44. dia; SZILÁGYI: Változások az agrárjog elméletében? *Miskolci Jogi Szemle*, 11, 2016/1, 48–49; TÓTH Enikő: Egy újabb lépés a GMO-mentes mezőgazdaság felé. TDK-dolgozat (konzulens: Szilágyi János Ede), Miskolci Egyetem, Miskolc, 2016.

² A nemzetközi jogirodalomból lásd különösen: Luc BODIGUEL–Michael CARDWELL (eds.): *The regulation of genetically modified organisms*. Oxford University Press, Oxford–New York, 2010; Jeronim CAPALDO: *The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability*. *GDAE Working Paper*, 2014, 14-03; Jessica A. MURRAY: One Turkey, Seven Drumsticks: A Look at Genetically Modified Food Labeling Laws in the United States and the European Union. *Suffolk Transnational Law Review*, 39 (2016) 1, 145–168; Roland NORER (ed.): *Genetic Technology and Food Safety*. Springer, Switzerland, 2016; Ursula BITTNER: *Significance of GMO-free labelling for economic stakeholders*. 2015. május 8., forrás (2016. X. 31.): http://www.gmo-free-regions.org/fileadmin/files/gmo-free-europe/Danube_Soya_East_West_Protein_Forum_Bittner_2015_8.5.pdf EURÓPAI BIZOTTSÁG: *Factsheet on Food safety and animal and plant health in TTIP*. 2015. Forrás (2016. X. 30.): <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230> EURÓPAI BIZOTTSÁG–KANADA KORMÁNYA: *Assessing the costs and benefits of a closer EU – Canada economic partnership*. 2008, forrás (2016. X. 30.): http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/october/tradoc_141032.pdf A magyar szakirodalomból lásd különösen: BALÁZS Ervin–DUDITS Dénes–SÁGI László (szerk.): *Genetikailag módosított élőlények (GMO-k) a tények tükrében*. Barabás Zoltán Biotechnológiai Egyesület–Pannon Növény-biotechnológiai Egyesület, Szeged, 2011; BARANYAI Gábo–SZARVAS Erik–WÁGNER Zsófia: *A Transatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerségről szóló megállapodás lehetséges hatásai a fenntartható fejlődésre Magyar-*

országban. NFFT Műhelytanulmányok, No 24, 2015 május; BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2011; BÉZI-FARKAS Barbara–JASINKA Anita: A géntechnológiai tevékenység szabályozása. In: *Agrárjog* (szerk.: CSÁK Csilla), Novotni Kiadó, Miskolc, 2006, 487–495; DARVAS Béla (szerk.): *Részletek... a 27. GMO-Kerekasztal ülésén elhangzott hozzászólásokból*. Budapest, 2015. március 25; DARVAS Béla–SZÉKÁCS András (szerk.): *Az elsőgenerációs géntechnológiai úton módosított növények megítélésnek magyarországi háttere*. A Magyar Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága, Budapest, 2011. FARKAS CSAMANGÓ Erika: A géntechnológia agrárjogi aspektusai. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica*, 67 (2005) 7; FODOR: A GMO szabályozással kapcsolatos európai bírósági gyakorlat tanulságai. In: *Jogtudományi tanulmányok a fenntartható természeti erőforrások körében* (szerk.: CSÁK Csilla), Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012, 65–75; FODOR: *Környezetjog*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014; HESZKY László: Az 'Amflora' GM-burgonya fajta 2010-től termeszthető az EU-ban. *Agrofórum*, 21 (2010) 4, 99; HORVÁTH Gergely: A „zöld” géntechnológia alkalmazásának gazdasági- és agrár-környezetvédelmi kockázatai. *Külgazdaság Jogi Melléklete*, 52, (2008) 7–8, 87–106; HORVÁTH Zsuzsanna: Védelem a tudományos bizonyosság hiányában: az elővigyázatosság alapelve az Európai Unió környezeti jogában. In: *Ünnepi tanulmánykötet Bruhács János professor emeritus 70. születésnapjára* (szerk.: CSAPÓ Zsuzsanna), PTE ÁJK, Pécs, 2009, 88–115; JULESZ Máté: GMO-mentes alkotmány. *Orvosi Hetilap*, 152 (2011) 31, 1255–125; JAKAB András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következménye. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011; JNO (Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosa): *az új Alaptörvény környezetvédelmi és fenntarthatósági rendelkezéseiből eredő állami felelősségről*. 258/2011. sz. állásfoglalása (2011. április 25.); KOVÁCS Judit Nóra: Észrevételek az USA GMO politikájához. In: *Jogtudományi tanulmányok a fenntartható természeti erőforrások körében* (szerk.: CSÁK Csilla), Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012, 104–115; NAGY Ágnes–PALÓCZ Éva–TARNAI Zoltán–VAKHAK Péter: *Az Európai Unió és az Egyesült Államok közötti kereskedelmi és befektetési egyezmény komplex hatásvizsgálata a magyar gazdaságra*. NFFT Műhelytanulmányok, No 24, 2015. június 30.; OLAIOS István: A géntechnológiai tevékenység szabályozása Magyarországon. In: *Környezetjog* (szerk.: SZILÁGYI János Ede), II. kötet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2008, 73–88; PÁNOVICS Attila: Génmódosítás-mentes régiók Magyarországon. *Környezetvédelem*, 14 (2005) 2, 16; RAISZ: GMO as a Weapon – a.k.a. a New Form of Aggression? *Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2014*, Eleven, The Hague, 2015, 275–288; TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: A GMO-k jogi szabályozásáról egyes környezetjogi alapelvek, különösen a fenntarthatóság jegyében. In: *A nemzetközi környezetjog aktuális kihívásai* (szerk.: RAISZ Anikó), Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012a, 196–206; TAHYNÉ KOVÁCS: Génmódosítás a mezőgazdaságban és a genetikai erőforrások fenntartása. In: *Jogtudományi tanulmányok a fenntartható természeti erőforrások körében* (szerk.: CSÁK Csilla), Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012b, 180–191.; TAHYNÉ KOVÁCS: *A genetikailag módosított szervezetekre vonatkozó szabályozásról egyes környezetjogi alapelvek, különösen a fenntartható fejlődés tükrében*. PhD-értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2013a; TAHYNÉ KOVÁCS: *Jelölti válasz 'A genetikailag módosított szervezetekre vonatkozó szabályozásról egyes környezetjogi alapelvek, különösen a fenntartható fejlődés tükrében' című PhD disszertáció opponensi véleményeire*. Gépirat, PPKE JÁK Doktori Iskola, Budapest, 2013b. október 10.; TAHYNÉ KOVÁCS: Gedanken zur verfassungsrechtlichen Interpretierung der gesetzlichen Regelung der GVOs

mindösszesen négy fő pontban kívánjuk érinteni a GMO-kra vonatkozó – egyéb-
 iránt óriási méretű, és igen összetett – jogi szabályozást: elsőként röviden bemutat-
 juk a magyar jogalkotó által meghatározott „genetikailag módosított élőlényektől
 mentes mezőgazdaság” koncepcióját (továbbiakban: GMO-mentes mezőgazdaság-
 koncepciója). Ezt követően vázlatosan sorra vesszük azon legfőbb intézményeket,
 amelyek segítségével – vagy azok sajátos alkalmazásának módjával – a magyar
 jogalkotó lépéseket tett a GMO-mentes mezőgazdaság koncepciójának megterem-
 tésére. Harmadikként egy jogösszehasonlító elemzésbe ágyazottan ismertetjük a
 magyar GMO-mentességre utaló jelölésről szóló 61/2016. (IX. 15.) FM rendeletet.
 Végezetül, mintegy *de lege ferenda* javaslatként megfogalmazzuk azt, hogy egy új
 uniós GMO-menetességre utaló jelölésről szóló szabályozásnak milyen kérdéseket
 és miként kellene szabályoznia.

1. A GMO-MENTES MEZŐGAZDASÁG-KONCEPCIÓJA

A GMO-mentes mezőgazdaság koncepciójának igénye – először még főleg a köz-
 termeszthetőség vonatkozásában – nem sokkal Magyarország Európai Unióhoz tör-
 tént csatlakozását követően fogalmazódott meg. Az Országgyűlés 53/2006. (XI. 29.)
 OGY határozatában még jóval az Alaptörvény megalkotása előtt arra az álláspontra
 jutott, hogy a magyar mezőgazdaságnak nincs szüksége a GMO használatára.³ A
 döntést támogató országgyűlési pártok kiálltak – fontos hangsúlyozni, hogy az
 ország gazdasági érdekeire tekintettel, és nem a GMO-k valamifajta egészségügyi
 vagy környezeti veszélyességére hivatkozással⁴ – amellet, hogy Magyarországon
 ne lehessen GMO-t termeszteni.

Az új magyar alkotmányban, az Alaptörvényben, a jogalkotó rendelkezett arról,
 hogy a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését Magyarország – több más

---

in angesichts der Verhandlungen der neuen GVO Verordnung der EU und des TTIP
 (Transatlantic Trade and Investment Partnership). *Journal of Agricultural and
 Environmental Law*, 10 (2015) 18, 72–87; TANKA Endre: Alkotmányos bánya a gén-
 hadjárat ellen. *A falu*, 20 (2005) 1, 37–49; T. KOVÁCS Júlia: A GMO-mentes Alaptör-
 vény hatása a mezőgazdaságra – különös tekintettel a visszaszerzett EU-tagállami szu-
 verénitásra és a TTIP-re. In: *A magyar tudomány napja a Délvidéken 2014* (szerk.:
 SZALMA József), VMTT, Újvidék, 2015, 300–319; T. KOVÁCS: *Az élelemhez való jog
 társadalmi igénye és alkotmányjogi dogmatikája*. PhD-értekezés, Pázmány Péter Kato-
 likus Egyetem, Budapest, 2017.

³ A génmódosítás kapcsán a Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosa az egyik legna-
 gyobb problémának azt tekinti, hogy még nem ismertek annak hosszú távú hatásai; JNO
 258/2011. sz. állásfoglalása, 7. A hazai tudományos életben is ütközik a GMO mellett
 és ellen érvelők álláspontja: A génmódosítást ellenző tanulmány DARVAS–SZÉKÁCS
 (szerk.): i. m. A génmódosítás mellett érvelő: BALÁZS et al. (szerk.): i. m. Legfontosabb
 érvek között érdemes figyelmet fordítani arra, hogy nem az egészség, hanem a gazdasá-
 gi érvek kerültek előtérbe. A magyar génmódosítás-mentes termékek magasabb áron el-
 adhatóvá válnak, mint a más államokból származó génmódosított termékek.

⁴ Van ugyanakkor, aki ennél sokkal súlyosabbnak látja a kérdést, és az EU génpolitikájá-
 ról súlyos kritikát fogalmaz meg; lásd: TANKA: i. m. 37–49.

mellett – GMO-mentes mezőgazdaság biztosításával segíti elő. T. Kovács Júlia hívta fel rá a figyelmet, hogy az Alaptörvény első benyújtott javaslata⁵ nem tartalmazta a GMO-mentesség melletti állásfoglalást, az pusztán egy módosító javaslatban jelent meg.⁶ A módosító javaslat először a GMO-mentes egészséges élelmiszerek meghatározását tartalmazta, de ez sérthette volna az európai jogot, ezért változtatták a génmódosítástól mentes mezőgazdaságra a szöveget.⁷

Alaptörvényünk XX. cikkének ezen fordulatát a jogtudományban immáron többen is próbálták értelmezni.⁸ A kardinális kérdések ezek közül⁹ – többek között –, hogy a (a) rendelkezések hatálya milyen magatartási, illetve termékköre terjed ki, (b) milyen ezen rendelkezések kötőereje, illetve, hogy (c) milyen viszonyban vannak ezek az EU¹⁰ joggal. Nem vitatva egyik vagy másik tudományos közleményben írt értékelést sem, az Alaptörvény GMO-mentes mezőgazdaságra vonatkozó rendelkezéseinek értelmezése során magunk az alábbi álláspontot fejtjük ki. Meglátásunk szerint az Alaptörvény jelen rendelkezésének pontos mibenléte nem tisztázott. Megállapítható ugyanakkor, hogy e rendelkezés *nem közvetlenül érvényesülő tilalom* (inkább orientáló jellegű előírás az állami döntéshozók számára). Eleinte e rendelkezést a magyar döntéshozók *leginkább a GMO-k köztermeszthetőségének* korlátozása kapcsán hivatkozták (ez egy szűkített értelmezés). E szűkített értelmezés alapján például, a döntéshozóknak nem kell törekednie annak kizárására, hogy a külföldről behozott GMO-termékek (például élelmiszerek) eljussanak a magyar fogyasztókhoz. Úgy tűnik ugyanakkor, hogy a GMO-mentes mezőgazdaság kategóriába a döntéshozók a GMO köztermeszthetőségén túl egyre inkább beleérteneek más kérdésköröket, például a *magyarországi GMO-mentes élelmiszer-előállítás*. Véleményünk szerint a GMO-mentes mezőgazdaság kategóriája olyan bő értelmezési kereteket biztosít, hogy a fenti tág értelmezésnek is biztosított az alkotmányi lehetősége.

2. A GMO-MENTES MEZŐGAZDASÁG-KONCEPCIÓ MEGVALÓSÍTÁSÁNAK JOGI LÉPÉSEI

A magyar jogalkotó több jogintézmény elfogadásával, illetve sajátos alkalmazásával igyekezett, illetve igyekszik megvalósítani az immáron Alaptörvényben rögzített koncepciót. Ezek közül különösen az alábbi lépéseket tartjuk fontosnak ki-

⁵ T/2627 irományszámon benyújtott javaslat.

⁶ T/2627/157. számon benyújtott módosító javaslat.

⁷ Lásd még T. KOVÁCS: A GMO-mentes... 308–309. Julesz Máté szerint az alkotmányozó elkésett ezzel a szabályozással abban az értelemben, hogy GMO-mentes ország csak *de iure* létezhet, *de facto* ilyen ország nincs a Földön; JULESZ: i. m. 1255.

⁸ FODOR: A GMO... 74.; FODOR: *Környezetjog*. 113–114; SZILÁGYI: Tudományos munkásság... 38.; TAHYNE KOVÁCS: *Jelölti válasz*... 3–6; TAHYNE KOVÁCS: *Gedanken*... 72–79; Vö. T. KOVÁCS: A GMO-mentes...

⁹ SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. 30.

¹⁰ Az Alaptörvény EU-n túlmutató, nemzetközi vonatkozásai kapcsán lásd RAISZ: i. m. 275–276, 279–281.

emelni. Fontos megjegyezni, hogy jelen jogi lépéseket csak vázlatosan mutatjuk be, mivel a korábban hivatkozott jogirodalomban a szerzők közül többen is részletesen foglalkoztak az alábbi jogi lépések elemzésével (talán csak a szabadkereskedelmi megállapodások képeznek ez alól némi kivételt, mivel azok közül több még jelenleg is formálódik).

I. A *MON 810-kukorica és az Amflora-burgonya kapcsán alkalmazott védzáradék és más kapcsolódó lépések*. Ezen jogi lépés – időrendiségét tekintve, a MON-810 kukorica esetében – lényegében megelőzte magát a fentebb nevesített 2006-os országgyűlési határozatot is, és éppen ezért adott esetben tekinthető a GMO-mentes mezőgazdaság koncepcióját megelőző, sok tekintetben azt formáló helyzetnek. Egy már uniós szinten jóváhagyott GMO köztermeszthetőségének megakadályozására ad lehetőséget a *védzáradék*, amely alkalmazására akkor van mód, ha egy olyan új információ válik ismertté, amely alapján feltételezhető, hogy egy GMO kockázatot jelent az emberi egészségre vagy a környezetre. Jellegéből kifolyólag e jogintézmény *de jure* csak rövid időre adna lehetőséget (néhány hónap) arra, hogy ezen keresztül egy tagállam korlátozza egy már uniós szinten jóváhagyott GMO köztermesztését, ezzel szemben az utóbbi évek uniós joggyakorlata azt igazolja, hogy a valóságban – s erre jó példa a magyar MON 810-es védzáradéki ügy – több éven keresztül fennálló védzáradékok is léteznek, amely pedig alapot adhat olyan következtetések levonására is, amely szerint *de facto* a védzáradék bizony huzamosabb idejű korlátozást is lehetővé tesz. Az Amflora-burgonya esetén is találkozhatunk magyar védzáradékkal, de ennek folyamánya volt az a T-240/10. sz. uniós ügy, amelyben – némileg leegyszerűsítve a történéseket és a jogi helyzetet – Magyarország kérte az Amflora-burgonyára vonatkozó 2010/135/EU és 2010/136/EU sz. határozatok megsemmisítését, hivatkozva az elővigyázatosság elvének sérelmére és a hiányos kockázatértékelésre. 2013-ban az ügyben eljáró bírói fórum megállapította, hogy az Európai Bizottság lényeges eljárási szabályokat sértett és erre tekintettel megsemmisítette a határozatokat, amely után pedig az engedélyt visszavonták.

II. *Szigorú koegzisztencia szabályok kialakítása*. Azon GM-növények esetében, amelyek köztermeszthetőségét az Európai Unióban jóváhagyták a tagállamok, ún. *koegzisztencia* szabályokat vezettek be. Az egyes tagállamok viszonylag nagy szabadságot kaptak abban, hogy miként alakítsák ki koegzisztencia szabályaikat, vagyis azon feltételeket, amelyek betartásával egymás mellett termesztethők GM-növények, valamint hagyományos, illetve bio-növények.¹¹ Ezen koegzisztencia szabályok bizonyos előírásai adott esetben alkalmasak arra, hogy ellehetetlenítsék a GM-növények termesztését, vagyis hogy az együtt-termeszthetőség célja helyett valójában a nem-termeszthetőséget valósítsák meg. A koegzisztencia országos szintű szabályozása érdekes leágazásának volt tekinthető annak kísérlete, hogy helyi önkormányzatok saját területükön önkormányzati rendelettel az országos előírásoknál szigorúbb koegzisztencia szabályokat írjanak elő. Főszabály szerint –

¹¹ Magyarország esetében lásd különösen a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény (Gtv.) 21/B-21/E. §-ait.

tekintettel a jogforrási hierarchiára – egyazon szabályozási tárgy tekintetében alacsonyabb szintű jogszabály nem írhat elő ellentétes szabályt a magasabb szintű jogszabályhoz képest (kivéve pl. ha a magasabb szintű jogszabály erre külön felhatalmazást ad). Ennek kapcsán azonban felvetődött a GMO-szabályozás környezetvédelmi szabályozásként történő minősítése, és hivatkozás arra az alkotmánybíróági gyakorlatra, amely környezetvédelmi ügyekben – bizonyos feltételek teljesülése mentén – lehetőséget ad önkormányzati rendeleteknek az országos szintű jogszabálytól való eltérésre.

III. *A mezőgazdasági termelők közösségeinek ösztönzése önkéntes GMO-mentes övezetek létrehozására.* Érdekes kísérletnek tekinthető az ún. *Alpok-Adria GMO-mentes övezet kezdeményezése*, amelyhez való csatlakozásról az Országgyűlés a genetikailag módosított szervezetektől mentes Alpok-Adria kezdeményezéshez való csatlakozásról szóló 74/2011. (X. 14.) OGY határozatban döntött. Ennek keretében Magyarországon az érintett mezőgazdasági termelők közösségei megállapodás keretében, önkéntes alapon géntechnológiával módosított növényfajtáktól mentes övezeteket hozhatnak létre. Fontos, hogy az így létrejövő GMO-mentes régiók önkéntes alapon jönnek létre. Fontos ugyanakkor, hogy amennyiben a termelők megállapodás keretében géntechnológiával módosított növényfajtáktól mentes övezetet hoznak létre, a magyar termesztési hatóság – a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény (Gtv.) 21/F. §-a alapján – az övezetben gazdálkodók kérelmére és önkéntes adatszolgáltatása alapján az övezetnek a kérelemben megjelölt adatait és a kérelmező gazdálkodók adatait a honlapján, valamint a kormányzati portálon közzéteszi. Kérdéses ugyanakkor, hogy ez a fajta szabályozás mennyiben tekinthető EU-jog, illetve WTO-jog konformnak. Meglátásunk szerint megfelel mindkét jognak a szabályozás önkéntes jellege alapján.

IV. *A géntechnológiával kapcsolatos felelősségi szabályok újragondolása.* A zöld géntechnológiai tevékenységre vonatkozó felelősségi szabályok újragondolására nem sokkal az új Alaptörvény elfogadását követően került sor, amikor is Magyarországon GMO-szennyezett vetőmagvakra és azok alkalmazására derült fény.¹² Ennek hatására került újraértékelésre a magyar géntechnológiára vonatkozó szabályozás felelősségi rendszere,¹³ és kezdeményezték a géntechnológiával kapcsolatos bizonyos szabályok megszegése büntetőjogi szankcionálásának megteremtését, konkrétan a géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatos kötelezettség megszegése nevet viselő tényállás szabályozásával, amely új büntetőjogi tényállásként került bele a Büntető Törvénykönyvbe (Btk.),¹⁴ azon belül is a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények körébe.

V. *A GMO-mentes övezetek létrehozása európai szabályozásának támogatása.* A magyar döntéshozók már korán felismerték, hogy az Európai Unió joga szempontjából akkor lenne megnyugtató módon rendezve a magyar GMO-mentes me-

¹² Az ügy kifejtéséről lásd RAISZ–SZILÁGYI: i. m. 110–112.

¹³ Lásd a GMO Munkacsoport létrehozásáról szóló 1289/2011. (VIII. 22.) Kormányhatározat 3. pontját.

¹⁴ Btk. 362. §.

zőgazdaság koncepciójának megvalósíthatósága, ha az uniós jogszabályok adnának lehetőséget arra, hogy az egyes országok maguk döntsenek annak kérdésében, hogy saját területükön kívánnak-e GMO-mentes övezeteket létrehozni. Erre tekintettel a magyar döntéshozók uniós szinten maguk is támogattak minden olyan kezdeményezést, amely egy ilyen tartalmú szabályozás irányába hatott. Az ügyben jelentős áttörést végül a 2001/18/EK irányelvet módosító 2015/412/EU irányelv¹⁵ elfogadása jelentett, illetve az Európai Bizottság további jogszabályalkotásra (is) irányuló javaslata.¹⁶ A 2015/412. számú irányelv alapján egy adott GMO engedélyezési eljárása vagy az engedély megújítása során bármely tagállam kérheti, hogy igazítsák ki az engedély földrajzi hatályát úgy, hogy területét vagy annak egy részét kizárják a termesztés alól. Az ilyen irányú kérelemről az Európai Bizottságnak kell tájékoztatnia az érintett bejelentőt, aki ezt követően dönthet úgy, hogy (a) a kérelemnek megfelelően kiigazítja a kérelmét, (b) hallgat (ami a kiigazításba történő egyfajta beleegyezésnek minősül), vagy (c) a bejelentés ellenére megerősíti eredeti bejelentését. Utóbbi esetben, vagy ha a tagállam nem élt a kiigazítási kérelem lehetőségével és a GMO megkapja az engedélyt, ezt követően bármely tagállam intézkedéseket fogadhat el, amelyekkel korlátozza vagy megtiltja a GMO termesztését területén vagy annak egy részén, ha (a) az intézkedések összhangban vannak az EU-joggal, (b) arányosak, (c) mentesek a megkülönböztetéstől, és (d) ezenfelül olyan nyomós indokokon alapulnak, mint például: (d1) környezetpolitikai célok (de nem kérdőjelezi meg az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság, vagyis az EFSA, kockázateértékelését), (d2) területrendezés, (d3) földhasználat, (d4) társadalmi-gazdasági hatások, (d5) GMO-szennyezés elkerülése, (d6) agrárpolitikai célok vagy (d7) közrend (utóbbi indokra azonban önállóan nem lehet hivatkozni).¹⁷

Ezen szabályokon túl az új irányelv lehetőséget teremtett arra is, hogy a már korábban engedélyezett, illetve bejelentett GMO-k esetében is éljenek a fenti lehetőséggel (ez az ún. *kívülmaradási záradék*, vagy *opt-out klauzula*).¹⁸ Az új szabályok kapcsán 19 tagállam élt a lehetőséggel a kívülmaradási záradék alapján. Magyarországon 2015. szeptember 21. napján küldte meg az Európai Bizottságnak kiigazítási kérelmét 8 GM-kukoricára, amelyek a 2001/18 irányelv vagy a 1829/2003 rendelet (!) alapján engedélyezés alatt állnak vagy már engedélyezettek. Az érintett vállalatok többsége (*Pioneer*, *Syngenta*, *Dow Agrosciences*) nem reagáltak határidőre (2015. X. 22.), a *Monsanto* válaszolt, de nem emelt kifogást.¹⁹ Vagyis az alapján, hogy Magyarország élt a kívülmaradási záradék nyújtotta lehetőséggel, egy újabb lépést tett a GMO-mentes mezőgazdaság megteremtése irányába.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/412 irányelve (2015. március 11.) a 2001/18/EK irányelvnek a tagállamok számára a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) területükön történő termesztésének korlátozására, illetve megtiltására biztosított lehetőség tekintetében történő módosításáról.

¹⁶ COM(2015) 177.

¹⁷ Lásd a 2001/18/EK irányelv új 26b. cikkét.

¹⁸ Lásd a 2001/18/EK irányelv új 26c. cikkét.

¹⁹ Forrás: www.kormany.hu/hu/foldmuvelesugyiminiszterium/hirek/oriasisikertiltasnelkul-ismomentesmaradamagyarmezogazdasag (2016. IV. 2.)

Érdekes kérdés lehet egyébiránt a 2015/412 irányelv WTO-jog-konformitásának kérdése. Ennek kapcsán egy bizottsági anyag az alábbiakra figyelmezteti a tagállamokat: „Új hatáskörük gyakorlásakor a tagállamok mindazonáltal kötelesek maradéktalanul eleget tenni nemzetközi kötelezettségeiknek, ideértve a WTO szabályait is.”²⁰

VI. A GMO-mentes mezőgazdaság koncepciójának védelme a világkereskedelem új fejlesztési eszközeinek, a szabadkereskedelmi megállapodásoknak a tárgyalása során. A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) joganyagából számos előírás érintheti a GMO-k uniós, illetve tagállami szabályozását.²¹ A kapcsolódó joganyagból, illetve joggyakorlatból kiemelkedő jelentősége volt az *EC-Biotech-ügynek*²². Az ügyben az Európai Unió ún. *de facto moratóriuma*, illetve (több más mellett) uniós és tagállami intézkedések kerültek elbírálásra különös tekintettel a WTO ún. állat- és növény-egészségügyi intézkedések alkalmazásáról szóló megállapodására (*SPS egyezmény*). A konkrét ügyben a WTO vitarendezési eljárásában az EU, illetve tagállamai vonatkozó intézkedéseit WTO-jogba ütközőnek találták, amelyből lényegében levonható az a következtetés, hogy egy ország döntési szabadsága GMO-mentessége tárgyában a jelenleg fennálló nemzetközi kereskedelmi rendszer kötelező előírásai tekintetében meglehetősen korlátozottak. Mindezekből kiindulva itt tartjuk fontosnak megemlíteni a szabadkereskedelmi megállapodások jelentőségének a felértékelődését, ugyanis a WTO kereskedelmi rendszerének általános, többoldalú továbbfejlesztésére tett kísérletek (Dohai-forduló) meglehetősen nehezen realizálódnak. Ennek érdekében az egyes országok és régiók között egyre inkább felértékelődik a WTO-jogi keretek közé beilleszthető, tipikusan két világpiaci szereplő között kötendő szabadkereskedelmi megállapodások jelentősége. Esetünkben ezek közül a már aláírt EU és Kanada közötti szabadkereskedelmi megállapodás, az ún. *Comprehensive Economic and Trade Agreement* (CETA), illetve az EU és USA között megkötött tervezett szabadkereskedelmi megállapodás, az ún. *Transatlantic Trade and Investment Partnership* (TTIP) bír különös jelentőséggel. A CETA kapcsán úgy tűnik, hogy a magyar agrárdiplomáciának sikerült érvényesítenie a GMO-mentes mezőgazdasági koncepciójában foglalt elképzeléseket.²³ Je-

²⁰ COM (2015) 176.

²¹ Ennek részletes elemzéséről lásd SZILÁGYI: WTO-jog és környezetvédelem. In: *Reformator iuris cooperandi* (szerk.: BOBVOS Pál), Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2009, 485–512.

²² WT/DS291/R, WT/DS292/R, WT/DS293/R.

²³ Lásd különösen CETA 1. melléklet, 22. fejezet (kereskedelem és fenntartható fejlődés), 24. fejezet (kereskedelem és környezetvédelem): 24.1. cikk benne a környezetvédelmi jog fogalma, 25.1.–25.2. cikk (biotechnológia). „A CETA teljes mértékben összhangban áll az uniós szakpolitikákkal, ideértve azokat is, amelyek a nemzetközi kereskedelmet érintik. E tekintetben a CETA nem fogja korlátozni vagy módosítani az uniós jogszabályokat, és egyik szabályozott területen sem fogja módosítani, csökkenteni vagy eltörölni az uniós szabványokat. A Kanadából származó valamennyi importnak meg kell felelnie az uniós szabályozásnak (pl... állat- és növény-egészségügyi szabályok, élelmiszerrel és biztonsággal kapcsolatos szabályok, egészséggel és biztonsággal kapcsolatos előírások,

lenleg ugyanakkor még nyitott kérdés, hogy a TTIP vajon milyen, a GMO-szabályozást érintő rendelkezéseket tartalmaz.²⁴

VII. A GMO-mentesség jelölésére vonatkozó nemzeti szabályok és azok esetleges egységesítése uniós szinten. Az ide vonatkozó jogi lépést – az ismétlések elkerülése végett – tanulmányunk alábbi részében fejtjük ki részleteiben.

3. A GMO-MENTESÉGRE UTALÓ JELÖLÉSRŐL SZÓLÓ MAGYAR MINISZTERI RENDELET

A GMO-mentességre utaló jelölésről szóló magyar rendelet²⁵ elemzése kapcsán az alábbiakra kívánunk kitérni: Elsőként röviden kitérünk az EU kötelező GMO-jelölési szabályaira, hogy ennek fényében jobban megérthessük a magyar rendelet (és a hasonló szabályozást elfogadó más uniós tagállam) kiegészítő jelölési jellegét. Ezt követően röviden utalunk az Egyesült Államokban zajló folyamatokra, amelyek végeredményeként az USA-ban szövetségi szinten is megszületett egy GMO-jelölési rendszer. Látni fogjuk, hogy ezen rendszer jelentősen eltér az uniós rendszertől, legfőképpen abban, hogy önkéntességen alapul. Majd pedig a magyar jelölési rendeletet mutatjuk be, méghozzá olyan más tagállamok jogával összevetve, amely államok szintén elfogadtak GMO-mentességre vonatkozó, kiegészítő jelölési rendszert.

3.1. Az Európai Unió kötelező GMO-jelölési szabályai

Mindenek előtt fontos tisztázni, hogy mit jelent a kötelező és a kiegészítő jelölési rendszer. A *kötelező jelölési rendszer* megnevezéséből is következően arra utal, hogy az EU vonatkozó előírásai minden piaci szereplő számára megkerülhetetlenek, ezektől eltérni nem lehet. Az uniós jelölési rendszer esetében azt kell kötele-

---

a géntechnológiával módosított szervezetekre vonatkozó szabályok, környezetvédelem, fogyasztóvédelem stb.).”; COM(2016) 444, 3. SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. 43.

²⁴ A tárgyalások sokáig nagy titokban folytak, az Európai Bizottság csak nagy nyomásra kezdte el nyilvánosságra hozni a tárgyalási dokumentumokat, illetve álláspontját. Az Európai Bizottság adott ki tájékoztató anyagot reagálva a nyilvánosság általa kiemelendőnek tartott felvetéseire: így pl. cáfolva azt, hogy „a TTIP kényszerítené az EU-t, hogy engedélyezze GM-növények termesztését”; az Európai Bizottság szerint az ezzel kapcsolatos EU-jogon nem változtatna a TTIP (lásd minderről:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153635.pdf, 2017. IV. 2.,).

Félelmek kötődnek ua. a befektetővédelmi mechanizmushoz is, tudniillik, hogy az egyes tagállamok piacairól kiszoruló GMO-cégek valamiféle vagyoni reparációval élhetnének. Erre válaszul 2015. XI. 12-én az Európai Bizottság egy új mechanizmusra tett javaslatot, egy ún. *International Investment Court*-ra, amely állandó fórum lenne, átláthatóbb és demokratikusabb (lásd: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6059_en.htm, 2017. IV. 2.). SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. 42.

²⁵ Jelen rész megírásához nyújtott segítsége okán, a szerzők köszönetüket fejezik ki dr. *Andréka Tamásnak* a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezetőjének (Andréka Tamás, személyes közlés 2016. szeptember 27.).

zően jelölni, ha egy termék *GMO-t tartalmaz*. A jelenleg tagállami szinten létező, az egyes tagállamok elhatárolásán alapuló ún. *kiegészítő jelölési rendszer*, két lényeges vonatkozásban tér el az EU kötelező jelölési rendszerétől. Egyrészt az információ tartalmában, ugyanis a nemzeti kiegészítő rendszerek nem azt jelölik, hogy egy termék GMO-t tartalmaz, hanem éppen ellenkezőleg, azt tanúsítják, hogy egy termék nem tartalmaz GMO-t, vagyis hogy *GMO-mentesnek* minősül. A két rendszer közötti másik lényeges eltérés, hogy a nemzeti kiegészítő rendszer *önkéntes rendszernek tekinthető* abban az értelemben, hogy ha egy termék GMO-mentes, akkor ezt a tényt nem kötelező feltüntetni a terméken (az uniós jelölési szabályok ezzel szemben nem adnak ilyen szabadságot a GMO-tartalom jelölése esetén); viszont ha valaki egy termék GMO-mentes jellegét mégis szeretné feltüntetni, akkor csak a vonatkozó nemzeti szabályozásnak eleget téve teheti meg mindezt. Joggal vetődik fel ugyanakkor a kérdés, hogy ha az uniós szabályozás kötelezően előírja azt, hogy a GMO-tartalmat jelölni kell egy terméken, akkor miért van egyáltalán szükség arra, hogy nemzeti szinten szabályozzuk a GMO-mentességre utaló jelölés előírásait. A válasz abban keresendő, hogy az uniós jelölési rendszer olyan sok kivételt fogalmaz meg a GMO-tartalom jelölése kapcsán, hogy az uniós jelölést helyesebb lenne talán inkább úgy nevesíteni, mint pusztán a 'jelentősebb mennyiségű GMO-tartalom kötelező feltüntetésének' szabályozását. Vagyis a kisebb GMO-érintettségét egy termék esetében nem kell feltüntetni az uniós szabályok alapján. Mindezekre tekintettel a nemzeti kiegészítő szabályozások létét az indokolja, hogy az EU kötelező jelölési szabályai esetében meglehetősen sok kivételről beszélhetünk (lásd alább részletesen kifejtve).

Az EU kötelező jelölési rendszerének szabályait több jogforrás is tartalmazza. Az EU horizontális szabályai közül a 2001/18/EK irányelv alapján²⁶ annak biztosítása érdekében, hogy a GMO-k jelenléte megfelelően azonosítható legyen azokban a termékekben (pl. vetőmagvak esetében), amelyek géntechnológiával módosított szervezeteket tartalmaznak vagy azokból állnak. Az irányelv ugyanakkor kivételeket is megfogalmaz. Így például, a jelölési követelmény nem vonatkozik az engedélyezett GMO-k azon nyomaira, amelyek aránya 0,9%, vagy alacsonyabb küszöbértéket nem meghaladó érték, feltéve hogy e nyomok véletlenek vagy technikailag elkerülhetetlenek.²⁷ A 2001/18/EK irányelv szabályai köszönnek vissza a magyar Gtv.-ben is.²⁸

A vertikális szabályok közül – témánk szempontjából különösen – a 1829/2003/EK rendelet és az 1830/2003/EK rendelet bír jelentőséggel. A 1829/2003/EK rendelet megalkotásában nagy szerepet játszott 178/02-es élelmiszerbiztonsági rendelet és a 2001/18-as irányelv. A közvetlen címkézésre vonatkozó szabályok előtt fontos kiemelni a rendelet hatályára vonatkozó előírásokat. Ezek szerint a 1829/2003/EK rendelet előírásait nem kell alkalmazni például segédanyagokra vagy génmódosí-

²⁶ Lásd pl. 2001/18/EK irányelv 19., 26. cikk.

²⁷ Lásd pl. 2001/18/EK irányelv 21. cikk.

²⁸ Lásd Gtv. 12. §.

tott növényt fogyasztó állatokból származó termékekre (pl. tejre).²⁹ A rendelet a második szakaszának 12. cikkében tartalmaz először GMO-k címkézésére közvetlenül utaló rendelkezést. A cikk meghatározza, hogy ezt a szakaszt mely élelmiszerek címkézésén kötelesek alkalmazni a gazdasági szereplők és egyéb forgalmazók. A rendelet szabályozását olyan élelmiszerekre kell alkalmazni, amelyek GMO-kat tartalmaznak, GMO-kból állnak, GMO-kból állították elő vagy GMO-kból előállított összetevőket tartalmaznak.³⁰ A szakaszt nem kell alkalmazni azokra az élelmiszerekre, amelyek egyetlen összetevője vagy egy összetevője 0,9%-os arányban GMO-kat tartalmaz, feltéve hogy az előfordulás véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen. Ezt a vállalkozóknak bizonyítaniuk kell tudni, a hatóság felé pedig azt, hogy megfelelő lépéseket tettek az előfordulás elkerülésére.³¹ A takarmányokra vonatkozó szabályozást a 24. cikk tartalmazza, hatálya kiterjed takarmányként való felhasználásra szánt GMO-kra, GMO-kat tartalmazó, azokból álló takarmányok vagy GMO-kból előállított takarmányokra.³² Hasonlatosan az élelmiszerek szabályozásához, itt is előkerül a 0,9%-os határ, amely alatt nem tekinthető GMO tartalmú takarmánynak, a feltételei is hasonlóak az élelmiszerekre vonatkozó szabályozáshoz.³³ 1830/2003/EK rendelet szabályainak hatálya kiterjed az uniós jogszabályoknak megfelelően forgalomba hozott GMO-ból előállított vagy azt tartalmazó termékekre, élelmiszerekre és takarmányokra.³⁴ A szabályozás nem érinti az uniós szabályokban szereplő egyéb egyedi követelményeket, ebből is látszik, hogy a tagállamoknak lehetőségük van összetettebb szabályozásokat alkotni a GM élelmiszerek jelölésére.³⁵ Mentességet enged a szabály alól a GMO-k azon nyomai tekintetében, amelynek aránya nem lépi túl a határértéket, feltéve hogy a GMO jelenléte véletlennek köszönhető vagy technikailag elkerülhetetlen.³⁶

3.2. Az Egyesült Államok szövetségi GMO-jelölési rendszere

Az Egyesült Államokban a GMO-tartalom jelölése aktuális kérdés, és heves jogi, illetve politikai viták középpontjában áll.³⁷

Az aktuális fejlemények előzményeként 2012-ben Kalifornia államban népszavazást kezdeményeztek, amely az élelmiszerek GM-tartalmának jelölését tette volna kötelezővé (*mandatory GMO labeling*) Kalifornia államban. A kampány kezdetén a kaliforniaiak 80%-a egyetértett a kötelező jelöléssel. A biotechnológiai, a növényvédő és az élelmiszerelőállító cégek (pl.: *Monsanto, DuPont, Pepsi, BASF, Bayer Dow, Syngenta, Coca-Cola, Nestlé*) jelentős összeget, 45 millió dollárt költöttek az ellenkampányra; a zöldek pedig ezzel szemben mintegy 9 millió dollárból

²⁹ 1829/2003/EK rendelet 3. cikk.

³⁰ 1829/2003/EK rendelet 12. cikk (1) bek.

³¹ 1829/2003/EK rendelet 12. cikk (2)–(4) bek.

³² Felsorolva a 1829/2003/EK rendelet 15. cikkében.

³³ 1829/2003/EK rendelet 24. cikk (2)–(4) bek.

³⁴ 1830/2003/EK rendelet 1. cikk (1) bek.

³⁵ 1830/2003/EK rendelet 4. cikk (6) bek.

³⁶ 1830/2003/EK rendelet 4. cikk (7)–(8) bek.

³⁷ Vö. MURRAY: i. m. 145–168.

érveltek a kötelező jelölési rendszer mellett.³⁸ A biotechnológiai lobbí végül az alábbi állításokkal győzte meg a szavazókat: (a) a biotechnológiai ipar által előállított élelmiszerek biztonságosak; (b) a GMO-k jelölése az élelmiszeren óriási mértékben megnövelné az élelmiszerárakat; (c) az élelmiszereken a bennük előforduló GMO-k jelölése elviselhetetlen anyagi és adminisztrációs terhet jelentene a gazdálkodóknak. A kaliforniai népszavazást követő (2013) *Washington* állambeli népszavazáson szintén elutasították a kötelező népszavazási kezdeményezést az érintett államban. 2014-ben hasonlóan járt a *Colorado* és *Oregon* államban indított kezdeményezés is. A folyamatban az áttörés azonban már ugyanebben az évben (2014) megtörtént, amikor is előbb *Vermont* állam (be is perelte őt a Monsanto), majd *Connecticut* és *Maine* államok is a GMO-tartalom kötelező feltüntetésére vonatkozó állami szabályt fogadtak el (amelyek ugyanakkor – számunkra szokatlanul ható feltételként – csak akkor lépnek hatályba, ha a szomszédos államok is elfogadják hasonló szabályokat).³⁹

Az ilyen kötelező GMO-tartalom jelölési rendszerek államokbeli elterjedésének megakadályozására a biotechnológiai cégek időközben nyomásgyakorló csoportot (*Coalition for Safe Affordable Food*; vagyis a Biztonságos és Megengedhető Élelmiszerért elnevezésű koalíciót) hoztak létre annak érdekében, hogy – ellehetetlenítve a szigorúbb állami szabályokat – szövetségi szinten szülessen meg egy jelölési rendszer, amely azonban pusztán egy önkéntes jelölési rendszert (*federal voluntary labeling standard*) jelentene. A kezdeményezésük végül törvényjavaslati formát is öltött *Safe and Accurate Food Labeling Act* (biztonságos és pontos élelmiszerjelölési törvény) néven. Mindezt a jogszabály ellenzői azonban csak „*Denying Americans the Right-to-Know Act*”-ként (az amerikaiak tudáshoz való jogát semmibe vevő törvény) vagyis *Dark Act*-ként (sötét törvényként) nevezték. E törvényjavaslat lényege tehát, hogy az felülírja minden korábbi szövetségi állambeli kötelező jelölési rendszerre vonatkozó jogszabályt, és azok helyébe lépne.⁴⁰

2016 júliusában végül, a szenátusi jóváhagyást követően, Obama elnök aláírta a törvényt. A törvény kritikusai szerint a probléma a S. 764-es tv-javaslat elfogadásával, hogy (a) az felülírja az olyan szövetségi állambeli törvényeket, amelyek a most elfogadott szövetségi szintű törvénynél szigorúbb előírásokat tartalmaznak (pl. *Vermont*); (b) a GMO-tartalmat szavak helyett olyan kódokkal (pl. QR-rel) is lehet jelölni, amelyből nem egyértelműen lehet rájönni, hogy GMO-tartalmú az élelmiszer. A konkrét részletszabályok kidolgozására 2 évet adtak a szövetségi agrárminisztériumnak (USDA).⁴¹

³⁸ A kampány finanszírozási oldalában megnyilvánuló aránytalanságot fontosnak tartja: T. KOVÁCS: *Az élelemhez való jog*... 151–152.

³⁹ SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. 10.

⁴⁰ SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. 11.

⁴¹ Az USA-ban egyébiránt – becslések alapján – az összes élelmiszer mintegy 75–80%-a tartalmaz GMO-t; SZILÁGYI: *A zöld géntechnológia jogi szabályozása*. 12.

3.3. A magyar GMO-mentességi, kiegészítő jelölési rendszer

A magyar GMO-mentességi, kiegészítő jelölési rendszert – mint a magyarországi génmódosítás-mentes mezőgazdaság megteremtése felé tett legújabb lépést – a következőkben a francia,⁴² német,⁴³ osztrák⁴⁴ és olasz⁴⁵ kiegészítő jelölési rendszerekre vonatkozó szabályozásokkal összehasonlítva mutatjuk be.⁴⁶ Ezen négy nemzeti jelölési rendszerről bevezető jelleggel azt érdemes megemlíteni, hogy a magyar szabályozáshoz leginkább hasonlító szabályozásnak a francia tekinthető, és valószínűleg ez szolgálhatott leginkább a magyar szabályozás alapjának is. Az osztrák szabályozás szintén közel áll a magyarhoz és a franciához, hasonlóan részletes jelölési rendszert fogalmaz meg, de sokkal enyhébben szabályoz. A magyar szabályozástól legtávolabb az olasz jogszabály áll mind formailag, mind részletességét tekintve. A német szabályozás szintén távol áll a magyar szabályozás részletességétől, kevés olyan eleme van a két szabályozásnak, amely fedné egymást; egyedül csak az – alább bemutatásra kerülő – átállási idők meghatározásában található némi átfedés.

A magyar rendelet a magyar gazdasági szereplők számára tartalmaz fakultatív GMO-mentesség feltüntetésére utaló címkézési szabályokat. A rendelet vonatkozásában a fakultatív jelleg azt jelenti, hogy ha egy termék GMO-mentes, akkor ezt a tényt nem kötelező jelölni a terméken, ha viszont valaki a GMO-mentességet mégis szeretné feltüntetni, akkor azt csak a magyar szabályozásnak eleget téve teheti meg a rendelet hatálya lépését követően. Az átállásra 4 hónapos türelmi időt határozott meg a minisztérium.⁴⁷ A rendelet szabályai nem vonatkoznak az EU tagállamaiból, Törökországból, az Európai Gazdasági Térségből, illetve az EFTA tagországaiból importált termékekre, ha az adott államban érvényes szabályozásnak megfelelően tüntették fel a GMO-mentességet, és ha a szabályozás egyenértékű a magyar szabályozással.⁴⁸

Hasonló kikötést a vizsgált európai országok szabályozásai közül csak a francia jogszabály tartalmaz, de abban nem kerül említésre az EFTA.⁴⁹ Természetesen az előfordulhat, hogy a másik három vizsgált ország szabályozása ezt a kérdést valamilyen más formában, például másik jogszabályban tisztázza.

⁴² Gazdasági, Pénzügyi és Ipari Minisztérium 2012. január 30-i 2012-128 sz. rendelete a „géntechnológiával módosított szervezetektől mentes”-nek minősített élelmiszerláncokból származó élelmiszerek címkézéséről (továbbiakban: francia jogszabály).

⁴³ EK géntechnológiai végrehajtási törvény, 2004. június 22. (Szövetségi Közlöny/BGBl. I 1244. o.; továbbiakban: német jogszabály)

⁴⁴ Élelmiszer könyv IV. kiadás Irányelv az élelmiszerek „géntechnológia-mentes termelésének” definíciójáról és annak címkézéséről; közzétéve a GZ: BMGFJ-75210/0014-IV/B/7/2007, 2007. VI. 12-i rendelettel (továbbiakban: osztrák jogszabály).

⁴⁵ A géntechnológiával nem módosított termékek jelöléséről szóló 2001. január 22-i 1. számú Trentino Alto Adige (Dél-Tirol) tartományi törvény (továbbiakban: olasz jogszabály).

⁴⁶ A fejezet alapját képező munka: TÓTH: i. m.

⁴⁷ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 12. §.

⁴⁸ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 13. §.

⁴⁹ Francia jogszabály 15. cikk.

A magyar rendelet szabályait a végső fogyasztónak szánt GMO-mentes termelésből származó előre csomagolt és nem előre csomagolt hal, hús, tej, tojás, méhé-szeti termékek, növényi eredetű termékek esetében kell alkalmazni, továbbá a GMO-mentes takarmányok előállítására, forgalomba hozatalára, jelölésére és ellenőrzésére is. A GMO-mentességre vagy a GMO-mentes termelésből való származásra utaló jelölést a csomagoláson, címkén, kísérő okmányán vagy végső fogyasztó számára elérhetővé tett dokumentumban is alkalmazni kell.⁵⁰

3.3.1. A GMO-mentességre utaló jelölés alkalmazásának általános feltételei

GMO-mentességre utaló jelölést kizárólag GMO-mentes takarmány és GMO-mentes termelésből származó élelmiszer esetén lehet alkalmazni, növényi eredetű termékek, illetve ilyen összetevőjű élelmiszerek és takarmányok esetén pedig akkor, ha az Unióban genetikailag módosított fajtája termesztési vagy forgalomba-hozatali engedély tárgyát képezi vagy képezte.⁵¹

A GMO-mentességre utaló jelölés Magyarországon abban az esetben tüntethető fel, ha az – a később ismertetett módon – igazolható.⁵²

A GMO-mentességre utaló jelzés nem alkalmazható vadon élő, táplálkozásában nem nyomomonkövethető állat tojására és húására, kifogott vadon élő halak esetében, valamint olyan takarmány és élelmiszer esetén, amelyeket kötelező jelleggel a már ismertetett 1829/2003/EK rendelet, a 2001/18/EK irányelv, illetve a 1830/2003/EK parlamenti és tanácsi rendelet alapján kötelezően GMO-tartalomra utaló jelöléssel el kellett látni.⁵³

A GMO-mentes termelésből származó élelmiszerek esetén nem zárható ki a GMO-mentességre utaló jelölés, ha az állattenyésztés során GMO-ból készített állatgyógyászati készítmények kerülnek felhasználásra. A GMO-mentességre utaló jelöléssel ellátott élelmiszer vagy takarmány előállításában sem használható fel GMO-ból előállított élelmiszer- vagy takarmány-adalékanyag, technológiai segédanyag vagy enzim, kivéve azon esetet, ha ezek az ökológiai termékek címkézésére is vonatkozó 889/2008/EK bizottsági rendelet alapján ökológiai takarmány vagy élelmiszer előállításához is felhasználhatók.⁵⁴

A vizsgált európai államok szabályozásai közül egyik sem határolja ennyire pontosan körül szabályozásának alkalmazási területét. Nem zárja ki egyik sem a vadon élő állatokat és halakat a jelölés hatálya alól. Az osztrák irányelv szabályozása az olyan élelmiszerekkel szembeni követelményekre vonatkozik, amelyek a címkézés, kiszerelés, reklámozás során vagy az üzletmenettel kapcsolatos iratokban azt a benyomást keltik, hogy az élelmiszer GMO, vagy GMO-ból vagy annak segítségével előállított termékek használata nélkül készült.⁵⁵ A német⁵⁶ szabályozás

⁵⁰ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 1. § a)–c).

⁵¹ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 3. § (1) bek.

⁵² 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 3. § (2) bek.

⁵³ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 3. § (3) bek.

⁵⁴ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 3. § (4)–(5) bek.

⁵⁵ Osztrák jogszabály 2. Alkalmazási terület.

elsősorban a 1829/2003/EK, illetve a 1830/2003/EK rendeletek címkézésre vonatkozó rendelkezéseire támaszkodik.⁵⁷ A francia jogszabály azokat a különleges címkefeliratokat rögzíti, amelyek a végső fogyasztónak szánt élelmiszereken szerepelhetnek.⁵⁸ A 2001. január 22-i 1. számú olasz⁵⁹ tartományi törvény módosításában rendezi a jelölési kérdést, a géntechnológiával nem módosított élelmiszerek jelölését szabályozva annak érdekében, hogy tájékoztassa a fogyasztót ezen élelmiszerek tulajdonságairól.⁶⁰ Nem határozza meg élesen azon élelmiszerek és takarmányok körét, amelyek a törvény hatálya alá tartoznak.

3.3.2. Növényi eredetű takarmányokra és élelmiszerekre vonatkozó előírások

A magyar rendelet alapján egy termék legfeljebb 0,1%-ban tartalmazhat olyan GMO-t, amely az Európai Unióban forgalomba hozatali engedéllyel rendelkezik és élelmiszerben vagy takarmányban való előfordulása véletlen vagy technikailag elkerülhetetlen.⁶¹ *Andréka Tamás* álláspontja szerint a 0,1%-os határ jelenleg ténylegesen a technikai elkerülhetetlenséget jelenti, mivel most ez a mérhetőség határa. Mindez azonban a tudomány fejlődésével a jövőben akár lentebb is kerülhet.⁶² Több összetevőt tartalmazó élelmiszer vagy takarmány esetén egyes összetevőkre tekintettel alkalmazandó a határérték.⁶³

A külföldi példák közül egyedül a francia szabályozásban található utalás a 0,1%-os értékre, és az értékhatárra vonatkozó szabályozás további előírásai is több ponton fedik egymást; tegyük hozzá ugyanakkor, hogy a szakasz növényi eredetű összetevőkre vonatkozik, mely egy szűkebb kategória az élelmiszerek és takarmányok tekintetében.⁶⁴

3.3.3. Állati eredetű élelmiszerekre vonatkozó előírások

A halat, húst, tejet vagy tojást, illetve olyan élelmiszereket, amelyek ezen összetevőket tartalmazzák, akkor tekinthetjük GMO-mentesnek ha az alább részletezett felsorolásra kerülő követelményeknek maradéktalanul eleget tesznek.⁶⁵ Az állatnak adott takarmánynak meg kell felelnie a rendeletben GMO-mentes takarmányokkal szemben támasztott követelményeknek: emlősállat esetén legalább az elválasztást követően, szárnyasok esetén a három napos kort követően, minden más esetben az

⁵⁶ Bővebben a német jogról lásd még NORER (szerk.): i. m. 73–124.

⁵⁷ Német jogszabály 1–3. §.

⁵⁸ Francia jogszabály 1–2. cikk.

⁵⁹ Bővebben az olasz jogról lásd még NORER (szerk.): i. m. 213–240.

⁶⁰ Olasz jogszabály 1. cikk.

⁶¹ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 4. § (1) bek. A „véletlen és technikailag elkerülhetetlen” kitétel értelmezése kapcsán lásd a C-442/09. sz. ügy 2011. február 9. napján ismertetett főtanácsnoki indítványának 116. és 150–151. pontjait. Bővebben az ügyről TAHYNE KOVÁCS: *A genetikailag módosított...* 301–310.

⁶² Andréka Tamás, személyes közlés 2016. szeptember 27.

⁶³ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 4. § (2) bek.

⁶⁴ Francia jogszabály 3. cikk.

⁶⁵ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 5. § (1) bek.

állat születésétől és kelésétől kezdve.⁶⁶ E szabályozás kapcsán *Andréka Tamás* ugyanakkor hozzáfűzte, hogy olyan eredmény még nem született, amely azt mutatná ki, hogy egy GMO tartalmú takarmánnyal etetett állat húzában kimutatható lett volna, hogy egy GM sejt „átvándorol” és beépül az állat szervezetébe.⁶⁷

Amennyiben az előző bekezdésben részletezett előírásoknak nem felelt meg az állat táplálása, csak abban az esetben lehet a belőlük származó terméket GMO-mentességre utaló jelöléssel ellátni, ha letelt egy meghatározott *átállási idő*.⁶⁸ Az átállási időre vonatkozó rendelkezések ismertek más országok kiegészítő jelölési rendszereiben is. Ezen átállási idők azonban eltérnek a német⁶⁹, francia⁷⁰ és magyar⁷¹ szabályozásban.

Az új jelölési rendelet gyakorlati megvalósulását nagyban elősegíti, hogy 2014-től a Közös Agrárpolitika támogatja azon *magyar fehérjeprogramot*,⁷² amely kompenzációval ösztönzi az egyébként kisebb haszonnal eladható fehérjenövények termelését, fellendítve ezáltal a magyar szójatermelést. A program ezzel elősegíti a GMO-mentes mezőgazdaság megteremtését, és mindez a GMO-mentességre utaló jelölést alkalmazni kívánóknak is támogatást jelent.

3.3.4. Méhészeti termékekre vonatkozó előírások

A magyar előírások alapján a méhészeti termékek akkor láthatóak el a GMO mentességre utaló jelöléssel, ha megfelelnek az alábbi feltételeknek: (a) a kaptár 5,5 km-es körzetében nektár- és virágporforrásokat géntechnológiával nem módosított növények képezik, (b) a méhek takarmánya – bizonyos kivételekkel – nem tartalmaz GMO-t vagy GMO-ból előállított összetevőt.⁷³

A méhészeti termékek szabályozására csak a francia jogszabály tartalmaz rendelkezéseket, a német és az osztrák szabályozás esetén méhészeti termékekre pedig lényegében nem is lehet GMO-mentességre utaló jelölést alkalmazni. A francia szabályozásban egyébiránt mindössze három kilométeres körzetet határoznak meg a kaptártól, amelyben a génmódosítástól mentes növényeknek kell képeznie a nektár- és virágporforrást.⁷⁴

Meglátásunk szerint a méhészeti termékekre alkalmazandó GMO-mentességi jelölési szabályok jelentősen eltérnek egymástól. Külön kardinális kérdés a kaptártól mért távolság. Ennek vonatkozásában fontos megjegyezni, hogy az Európai

⁶⁶ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 5. § (2) bek.

⁶⁷ Andréka Tamás, személyes közlés 2016. szeptember 27.

⁶⁸ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 5. § (3) bek.

⁶⁹ Német jogszabály Melléklet (a 3a. § (4) bekezdés második mondatához).

⁷⁰ Francia jogszabály 6 cikk.

⁷¹ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 5. § (3) bek.

⁷² Bővebben a fehérjeprogramról MOLNÁR Barna: Új szabályozás az EU-ban, idehaza fehérjeprogram és eltérő címkézés. GMO: nagy változások jönnek. *Élelmiszer*, 23 (2015) 5, 38–40.

⁷³ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 6. §.

⁷⁴ Francia jogszabály 8. cikk.

Unió joggyakorlatában már volt olyan ügy,⁷⁵ amelynek kapcsán előkerült a méhek repülési távolságának problémája.⁷⁶ A jogeset kapcsán a szakirodalomban a kaptártól mért 10 kilométeres távolság lehetősége is felmerült (vagyis amilyen távolságra a méhek repülhetnek).⁷⁷ Az eltérő távolságok kapcsán joggal vetődik fel az az érdekes kérdés, hogy országonként vajon változnak-e ilyen mértékben a méhek repülési szokásai. Erre a kérdésre *Andréka Tamás* elmondta, hogy a magyar szabályozás alapját egy magyar méheken végzett kísérlet képezte, amely során jutottak arra a következtetésre, hogy azok nem repülnek 5,5 km-nél messzebbre a kaptártól.⁷⁸

3.3.5. A GMO-mentességre utaló szöveg és annak feltüntetése

A magyar rendelet hatálya alá tartozó takarmányok és élelmiszerek csomagolásán, címkéjén, kísérő okmányán és a végső fogyasztó számára elérhetővé tett dokumentumban kizárólag a „GMO-mentes termelésből” felirat kerülhet feltüntetésre. Hús, hal, tej és tojás, illetve ezen összetevőket tartalmazó termékek esetén a „GMO-mentes termelésből” szöveggel egy látómezőben fel kell tüntetni, hogy „a hús/tej/tojás GMO-mentes takarmánnyal etetett állattól származik”, illetve „a hal GMO-mentes takarmánnyal volt etetve”. Több összetevőt tartalmazó takarmány vagy élelmiszer esetén kizárólag akkor tüntethető fel, ha minden összetevő GMO-mentes termelésből származik. Lábjegyzetben vagy az összetevők listájában feltüntethető az adott elemre vonatkozóan, amennyiben tíz százalékát kiteszi az adott élelmiszernek vagy takarmánynak, ha nem minden összetevő GMO-mentes termelésből származik. A GMO-mentességre utaló jelzéssel ellátott termék nem sugallhatja azt a fogyasztó számára, hogy jobb vagy különlegesebb a hozzá hasonlitos termékektől, nem lehet megtévesztő és félreérthető sem.⁷⁹

A francia szabályozás szerint sem keltheti ugyanakkor a GMO-mentességre vonatkozó jelölés azt a benyomást a fogyasztókban, hogy a termék különleges (magasabb minőséget képviselő) tulajdonságokkal rendelkezik pusztán amiatt, hogy GMO-mentes élelmiszerláncból származik. A GMO-mentességre utaló feliratok közelítenek egymáshoz, tartalmuk lefordítva megegyezik.⁸⁰ A szabályozás egyedülálló módon jelölési szinten tesz különbséget az EU-ban elfogadott GMO-tűrési-határ és a francia jogszabályban elfogadott alacsonyabb tűrési-határú takarmányokkal etetett állatokból származó termékek és élelmiszerek között.⁸¹ Az uniós normáknak megfelelő termékek és élelmiszerek esetén a felirat „GMO-mentesen (< 0,9%) táplált”, azaz olyan termékekre alkalmazható, melyekben a GMO-tartalom meghaladja a 0,1 százalékot, de nem éri el a 0,9%-ot. A francia jogszabálynak

⁷⁵ Bővebben a C-442/09. sz. ügy.

⁷⁶ Lásd még a C-442/09. sz. ügy 2011. február 9. napján ismertetett főtanácsnoki indítványának 43–45. pontjait. Bővebben az ügyről TAHYNE KOVÁCS: *A genetikailag módosított...* 301–310.

⁷⁷ A tudományos adatot ismerteti: FODOR: A GMO 70.

⁷⁸ Andréka Tamás, személyes közlés 2016. szeptember 27.

⁷⁹ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 7. § (1)–(6) bek.

⁸⁰ Francia jogszabály 8–14. cikk.

⁸¹ Francia jogszabály 5. cikk.

megfelelő élelmiszerek és takarmányok esetén a felirat „GMO-mentesen (< 0,1%) táplált”, azaz a GMO tartam nem haladja meg a 0,1%-ot. Az osztrák szabályozás a feliratok sokkal szélesebb körét fogadja el, lényege csak az, hogy derüljön ki belőle GMO-mentességre való utalás.⁸² A német jelölési szabály csak egy feltüntethető feliratot fogadott el, amely a „géntechnológia nélkül” megnevezés magyar fordításban.⁸³ A GMO-mentességre utaló jelölés feltüntetésének legfőbb követelménye, hogy ne tartozzon az EU által meghatározott kötelező jelölési rendszer hatálya alá. Például az állatot nem lehet olyan takarmánnyal etetni, amelynek az 1830/2003/EK vagy az 1029/2003/EK rendelet alapján kötelezően jelölni kell a GMO tartamát.⁸⁴ Az olasz jelölési szabályok nem határoznak meg pontosan feltüntetendő feliratot vagy jelet, inkább az igazolást tisztázzák a jelölés alcím alatt.⁸⁵

3.3.6. A takarmány- és élelmiszer-vállalkozási létesítményekre vonatkozó előírások

A magyar rendeletben foglaltakat be kell tartani a GMO-mentes termelésből származó takarmányt vagy élelmiszert előállító takarmány- vagy élelmiszer-vállalkozási létesítmény egészére vonatkozóan. Amennyiben a takarmány- vagy az élelmiszer-vállalkozási létesítmény egészében nem működtethető GMO-mentes termeléssel, akkor térben vagy időben külön kell választani azt a nem GMO-mentes termeléstől a keveredés megakadályozása érdekében. A raktározás és szállítás során is biztosítani kell a keveredés megakadályozását.⁸⁶

A takarmány- és élelmiszer-vállalkozási létesítményekre vonatkozó előírások az osztrák szabályozásban is megtalálhatók, a magyar szabályozástól részletesebben rendezve azon üzemek kérdését, amelyekben a GMO-s és GMO-mentes termelés egy létesítményen belül történik.⁸⁷

3.3.7. A GMO-mentesség igazolása

A magyar szabályozás értelmében a GMO-mentes takarmányok és élelmiszerek előállítása és forgalmazása során a forgalmazó és az előállító köteles az előállított termék és a felhasznált összetevő nyomonkövethetőségét bizonyítani. Nekik az ellenőrzést végző hatóság számára a GMO-mentes termelés teljes folyamatában dokumentumokkal alátámasztva igazolni kell tudni, hogy a GMO-mentességre utaló jelölést a magyar rendelet szabályainak megfelelően jogosult használni. Akkreditált vagy hatósági laborvizsgálattal kell igazolni a GMO-mentességet az olyan országból származó növényi eredetű takarmány vagy élelmiszer esetén, ahol a kérdéses növényfajtának genetikailag módosított változata is termesztendő. A GMO-mentességet igazoló dokumentumokat a GMO-mentességre utaló jelöléssel ellátott

⁸² Olasz jogszabály 2. Alkalmazási terület.

⁸³ Német jogszabály 3a. § (1) bek.

⁸⁴ Német jogszabály 3a. § (2)–(4) bek.

⁸⁵ Olasz jogszabály 3. cikk.

⁸⁶ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 8. § (1)–(2) bek.

⁸⁷ Osztrák jogszabály 4. Termelési Előírások.

termék forgalomba hozatalától számított öt évig kell megőrizni.⁸⁸ Az élelmiszerlánc-felügyeleti szerv a magyar rendeletben foglalt előírásokat ellenőrzi, az előállítóknak vagy forgalmazóknak pedig folyamatos önellenőrzést kell végezniük.⁸⁹

A vizsgált európai államok szabályozásai közül a francia jogszabály ebben a pontban eltér a magyartól, ugyanis konkrét igazolási szabályokat nem fogalmaz meg külön pontban, a közös rendelkezések fejezetben tartalmaz csak bizonyos rendelkezéseket.⁹⁰ Az osztrák szabályozás hasonlít a magyarra, külön pontban szabályozva a GMO-mentesség igazolásának követelményeit. Többek között meg egyezik a magyar szabályozással abban, hogy a termelés minden szakában igazolni kell a GMO-mentességet, öt év a dokumentumok megőrzési ideje, továbbá a felülvizsgálati és ellenőrzési kérdéseket is hasonlóan rendezi.⁹¹ A német szabályozás ebben a kérdésben is az Unió által meghatározott alapokhoz nyúl vissza, csak egészen röviden foglalja össze saját igazolási szabályait.⁹² Az olasz jogszabály még a némethez képest is kevesebb utalást tartalmaz az igazolásra, kifejezetten meg sem jelenik benne. A jelölés alcím alatt⁹³ és egyéb pontokban fogalmaz meg olyan jellegű igazolási szabályokat, amelyeknek eleget téve feltüntetésre kerülhet a génmódosítás-mentesség.

4. JAVASLATOK A GMO-MENTESSÉGRE UTALÓ NEMZETI JELÖLÉSI RENDSZEREK UNIÓS SZINTŰ EGYSÉGESÍTÉSÉRE

Tekintettel az EU egységes piacára és a fogyasztók védelmére, látva továbbá az egymástól jelentősen eltérő tagállami szabályokat, magunk is indokoltnak látjuk egy uniós szintű, a tagállami szabályokat valamelyest egységesítő szabályozás bevezetését. Ezen elképzelés nem bennünk merült fel kizárólag, mások is megfogalmazták, hogy szükséges lenne egy egységes uniós szinten történő szabályozásra a kiegészítő jelölési rendszerek kapcsán, tekintettel arra, hogy a tagállamok szabályozásainak egységes keretek között összehasonlíthatónak, átláthatónak, megbízhatónak kellene lennie, továbbá kompatibilisnek az EU eddigi jelölési szabályaival és a WTO előírásaival.⁹⁴ Ugyanez a gondolat ösztönözte azt a 2016-os bécsi GMO-mentes jelölésről szóló konferenciát is, amelyen bemutatásra került a magyar rendelet, s amelynek kapcsán a konferencián résztvevő államok olyan nyilatkozatot írtak alá, amelyben deklarálták közös céljukat, vagyis a GMO-mentes termelés szabályozásának harmonizációját Európa szerte.⁹⁵

⁸⁸ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 9. § (1)–(3) bek.

⁸⁹ 61/2016. (IX. 15.) FM rendelet 10. § (1)–(2) bek.

⁹⁰ Francia jogszabály IV. Fejezet.

⁹¹ Osztrák jogszabály 6. A GMO használat mellőzésének igazolása.

⁹² Német jogszabály 3b. §.

⁹³ Olasz jogszabály 3. cikk.

⁹⁴ Bővebben: BITTNER: i. m. 18.

⁹⁵ Bővebben a konferenciáról: <http://gmo.kormany.hu/beanszamlal-asok/2016-09-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000>

Egy a tagállami szabályokat valamelyest egységesítő uniós szabályozás formájaként szóba kerülhet ajánlás vagy éppen irányelv is, kétségtelen ugyanakkor, hogy utóbbi kötőereje több szempontból is megfelelőbb lenne. Meglátásunk szerint ezen uniós szabályozásnak több szempontból is kiváló alapja lehetne a magyar GMO-mentességi rendelet, mivel egyrészt a legfrissebb szabályozásnak tekinthető (vagyis mind jogi, mind egyéb standardjait tekintve naprakész), másrészt pedig kellően részletes is ahhoz, hogy a szabályozási területein végigmenve kerüljön kialakításra egy keretszabályozás.

A szabályozás tartalmát illetően több kérdés esetén is szabadságot kaphatnának a tagállamok nemzeti sajátosságaik rendezésére. Így például a mezőgazdasági üzemmel, illetve a belső igazolásokkal kapcsolatos kérdéseknél.

Az egységesítendő kérdések közül – ahol magunk a magyar szabályozást jó kiindulópontnak tekintjük – pedig különösen fontosnak tartanánk a következőket: (a) A méhészeti termékek GMO-mentességének szabályozásánál különösen sokféle nemzeti megközelítés létezik. Van ország, ahol ilyen termékkörre nem is lehet alkalmazni a GMO-mentességi jelölést (abszolút kizárás), és vannak országok, ahol pedig lehet ugyan, de a kaptártól mért távolságok viszonylatában nagy a szórás (lásd 3. pont). Az elővigyázatosság elve alapján ugyan éppen érthető az abszolút kizárás esetköre is, de magunk megfontolandónak tartanánk a jelölés lehetőségének bevezetését méghozzá a legszigorúbb szabályozott távolságból (vagyis a magyar előírásokból) kiindulva, 5,5 km minimummal. (b) Az állati eredetű élelmiszerekre vonatkozó előírások kapcsán a GMO-mentes termelésre történő átállási időkben is érdemes lenne egy közös nevezőt keresni, hiszen az állatok anatómiai felépítése országonként nem valószínű, hogy nagymértékben eltérne. (c) A vadak kérdését minden rendeletben egységesen ki kellene zárni a jelölési szabály hatálya alól. (d) Fontosnak gondolnánk, hogy minden tagállam átvegye kiegészítő jelölési rendszer révén a legkisebb mérhető GMO-értékhatárt a növényi eredetű élelmiszerek esetén, vagyis a 0,1%-ot, ezzel lehetővé téve az összehasonlíthatóságot, átláthatóságot és – nem mellékesen – de megkönnyítene a kereskedelmet és az igazolást is. (e) Végezetül fontos lenne, hogy megszülessen egy egységes felirat- vagy jelzés minta, amelynek köszönhetően az Unió bármely tagállamában egyértelműen felismerhetővé válna, mely termék származik GMO-mentes termelésből.